

Elementi bajki u likovnom izražavanju djece predškolske dobi

Vuković, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:632108>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

PETRA VUKOVIĆ

ZAVRŠNI RAD

**ELEMENTI BAJKI U LIKOVNOM
IZRAŽAVANJU DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

Čakovec, lipanj 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Petra Vuković

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Elementi bajki u likovnom izražavanju djece predškolske dobi

MENTOR: red. prof. mr. art. Ljubomir Levačić

SUMENTOR: Andrija Večenaj, predavač

Čakovec, lipanj 2021.

SADRŽAJ

Sažetak.....	2
Summary	3
1.UVOD	4
2. BAJKE.....	6
2.1. Utjecaj bajke na psihološki i kognitivni razvoj	9
2.2. Utjecaj bajke na emocionalni i socijalni razvoj	9
2.3. Utjecaj bajki na moralni razvoj	10
2.4. Utjecaj bajke na razvoj govora i mašte.....	11
3. ELEMENTI BAJKE	12
4. LIKOVNI ELEMENTI.....	14
5. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA.....	16
5.1. Faza izražavanja primarnim simbolima.....	16
5.2. Faza izražavanja složenim simbolima	17
5.3. Faza intelektualnog realizma.....	18
5.4. Faza vizualnog realizma.....	19
6. LIKOVNO IZRAŽAVANJE	20
7. SIMBOLIKA BOJA I IZRAŽAVANJE BOJOM	22
8. BAJKE U DJEČJEM LIKOVNOM STVARALAŠTVU	24
9.ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA	26
10. SPECIFIČNOSTI LIKOVNIH TEHNIKA - GLINA I TEMPERA	28
11. PRAKTIČNI DIO RADA- LIKOVNE AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU NA TEMU BAJKE	29
12. ZAKLJUČAK.....	40
LITERATURA	41
PRILOZI	43
Izjava o izvornosti završnog rada.....	50

Sažetak

U likovnom izražavanju djeca prikazuju svijet na način koji su oni doživjeli i shvatili. Ovisno o poticajnoj okolini i individualnim karakteristikama dijete s vremenom usvoji osnove likovnog jezika nakon čega je sposobno izražavati svoje doživljaje, osjećaje, unutarnja stanja i spoznaje. Likovno izražavanje djece može se poticati na razne načine, a upotreba bajki jedan je od njih. Osim što bajka može utjecati na razvoj cijelog spektra sposobnosti, svojim elementima čudesnosti potiče na razmišljanje i maštanje o nerealnom svijetu koji je individualna zamisao svakog pojedinca. Upravo te jedinstvene zamisli elemenata bajki potiču na kreativno stvaralaštvo te djeci omogućuju slobodu i neopterećenost u likovnom izražavanju. U tekstu se govori o utjecaju bajki na cjelokupni razvoj djeteta kao i na likovni razvoj te njenom utjecaju na likovno izražavanje djece. Na koji način elementi bajki utječu na likovno izražavanje djece predstavljeno je u istraživanju dječjeg stvaralaštva u kojem su sudjelovala djeca starije dobne skupine odnosno djeca u dobi od 5 do 6 godina. Likovne aktivnosti provedene su vezano uz jednu bajku čije su elemente djeca likovno prikazala. Promatralo se koje su elemente bajke djeca najčešće prikazivala, koje su najmanje prikazivala, na koji način su se izrazila i rješavala likovne probleme. Raznolik odabir likova, mjesta i radnji ukazuje na različite utjecaje bajki na svako dijete.

Ključne riječi: elementi bajki, likovno izražavanje, predškolska dob, likovni razvoj, čudesno

Summary

In artistic expression, children portray the world in the way they have experienced and understood. Depending on the stimulating environment and individual characteristics, the child eventually acquires the basics of visual language, after which he is able to express his experiences, feelings, inner states and cognitions. The artistic expression of children can be encouraged in various ways, and the use of fairy tales is one of them. In addition to the fact that a fairy tale can influence the development of the whole spectrum of abilities, with its elements of wonder it encourages thinking and fantasizing about the unreal world which is the individual idea of each individual. These unique ideas of the elements of fairy tales that encourage creative creativity and enable children to be free and unencumbered in artistic expression. The text discusses the influence of fairy tales on the overall development of the child as well as on the artistic development and its influence on the artistic expression of children. How the elements of fairy tales affect the artistic expression of children is presented in a study of children's creativity in which children of the older age group and children aged 5 to 6 years participated. Art activities were carried out in connection with a fairy tale whose elements the children presented artistically. It was observed which elements of the fairy tale the children most often presented, which ones they presented the least, in which way they expressed themselves and solved art problems. The diverse selection of characters, places and actions points to the different influences of fairy tales on each child.

Keywords: elements of fairy tales, artistic expression, preschool age, artistic development, miraculous

1. UVOD

Želja za likovnim izražavanjem javlja se kod svakog djeteta još od najranije dobi. Na početku su to spontane aktivnosti u kojima je dijete koncentrirano na istraživanje predmeta kojim ostavlja vidljiv trag na papiru. Sve češćim likovnim aktivnostima ono usvaja sposobnosti korištenja likovnih materijala, a zatim se počinje likovno izražavati. Kako bi se dijete likovno izražavalo mora proći određene prirodne faze razvoja. Teško je točno odrediti granice među njima jer se međusobno isprepliću te dijete postupno prelazi iz jedne u drugu. Što je djetetovo iskustvo bogatije i okolina poticajnija ono će brže i lakše usvojiti likovni jezik, o čemu naravno ovise i individualne karakteristike svakog pojedinog djeteta. Nakon što usvoji osnove likovnog jezika ono je sposobno likovno izražavati svoja unutarinja stanja, doživljava, osjeća i spoznaje. U svom izražavanju oni ne pokušavaju realno dočarati svijet oko sebe, već prikazuju na koji način su ga doživjeli.

Korištenjem bajki u odgojno-obrazovnom procesu utječemo na mnoge aspekte dječjeg razvoja. Elementima bajki možemo potaknuti djecu na likovno izražavanje, a iz radova dobiti uvid u njihov način življenja i doživljavanja svijeta. Takav način rada može imati i terapijski učinak ukoliko se uoče određeni problemi. Svojim radovima djeca mogu pokazati koji likovi iz bajke su na njih ostavili snažniji dojam ili koje događaje iz radnje su izdvojili. Ponekad radnju bajke mogu prikazati u svom prirodnom okruženju ili svoje prirodno okruženje prikazati uz bajkovite elemente. Oni ne dijele realne i imaginarne svjetove, nego ih međusobno povezuju u svom svakodnevnom životu i igri. Nakon interesa za bajkom, njenom radnjom ili likovima djeca mogu svoje doživljaje prikazati u obliku likovno-umjetničkih radova. Mogućnosti su različite, stoga je upravo zbog toga dobro koristiti elemente bajke u likovnom izražavanju djece. Povezivanjem ovih dvaju umjetničkih područja mogu se nadovezati i mnoga druga. Unutar likovne umjetnosti djeca elemente bajki mogu prikazivati na raznim područjima ovisno o dječjim interesima i sposobnostima. Tako se element bajke može prikazivati crtanjem, grafikom, slikarstvom, kiparstvom, graditeljstvom, primijenjenom umjetnosti i dizajnom. Određeni odabrani element bajke djeca mogu primjerice slikati temperama na papiru, oblikovati u glini ili pak dizajnirati sliku koju će tiskati na majicu ili samostalno sašivenu torbu. Djeci treba omogućiti isprobavanje svih područja i njihovih mogućnosti kako bi likovno izražavanje doseglo određenu razinu.

Svojom maštom djeca zamišljaju osobe, mjesta i događaje o kojima im se čita i na taj način im ne zadajemo gotove oblike kako bi nešto trebalo izgledati. Osmišljavaju svoje radove koji su unikatni i potiču ih na daljni rad. U suvremenom svijetu djeca imaju sve manji doticaj s bajkama i čitanjem. Ovom temom možemo usmjeriti dio pažnje na ove dvije umjetnosti. Stoga, otvorenost, kreativnost i inspiraciju možemo poticati kroz elemente bajke u likovnom stvaralaštvu. Važno je dopustiti djeci stvaralaštvo bez ograničavanja, ali i ponuditi im materijale kojima potičemo zainteresiranost, igru, maštu i kreativnost. Doticaj s bajkama važan je dio djetinjstva koji utječe na dio našeg razvoja i pomaže nam u ostvarivanju kao individue.

Temom „Elementi bajki u likovnom izražavanju djece“ možemo razvijati cijeli spektar sposobnosti, pomoći u načinu izražavanja te pridonijeti važnosti Likovne kulture i njene implementacije u dječje vrtiće.

2. BAJKE

Riječ bajka proizlazi još iz praslavenske riječi *bajati*, odnosno pripovijedati, čarati, govoriti. Bajka je jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva i polazi od mitološkog poimanja svijeta. Prvo su postojale usmene bajke (narodne) koje su stare koliko i ljudski govor, dok se pisani oblik (umjetničke) javljaju pojavom pisma u ljudskim kulturama. Bajka je također književna vrsta s kojom se većina ljudi susreće od svoje najranije dobi. Ona pruža posebna iskustva koja na neki način oblikuju osobe tijekom cijelog života. Ispunjene su raznim okarakteriziranim likovima i događajima koji nas pripremaju za funkcioniranje u društvu. Svaki pojedinac slušajući priču zamišlja vlastite prostore, mjesta i izgled likova bez nekih gotovih ideja.

Postoji i nekoliko obilježja bajke, a to su:

1. Svijet počiva na nadnaravnim, čudesnim događajima i pojavama
2. Postoje čudesni predmeti, fantastični likovi bez imena – oni su tipični i iskazuju se djelovanjem, akcijom
3. *Crno-bijela tehnika* – s jedne strane su izrazito pozitivni, a s druge strane izrazito negativni likovi; stroga polarizacija likova
4. Etički karakter je naglašen – „dobro se uvijek nagrađuje, a kazne su za zle, okrutne“
5. Najčešće završava sretnim završetkom
6. Vrijeme i prostor su neodređeni
7. Naracija je jednosmjerna, nema dodatnih epizoda, radnja teče linearno, pravocrtno
8. Česti su statični brojevi – 3, 7, 9, 12, 40, 100
9. Počeci i završeci su formulaični – „Bio jednom...“-početak; „Živjeli su sretno...“-kraj
10. Epsko pričanje
11. Jezik je čist, živ, bogat
12. Radnja počinje odmah – nema uvoda, opisa kraja i lica
13. Bajka ima zaplet, razvoj i zaključak – zaplet i zaključak obično su u realnom svijetu, tako da bajka nema granice između stvarnog i zamišljenog svijeta

(Prema predavanju, Stjepan Hranjec, Svjetska dječja književnost, 2018).

Bajke na početku nisu bile namijenje djeci, već su ih djeca slušala podjednako kao i odrasli. Sadržavale su elemente koji se danas smatraju neprimjerenima za djecu, ali to je bio način na koji su odrasli upozoravali djecu na opasna mjesta, stvari i ponašanje sa zastrašujućim bićima i pojavama. „Katkad je to biće kao u *Vuku i sedam kozlića* ili *Crvenkapici* bio vuk, a katkada neko izmišljeno okrutno stvorenje poput Starog, Bauka ili Crnog čovjeka kojim se i danas plaše djeca.“ (Hameršak, 2011, str. 59). Takve priče upozorenja sredstvo su društvene kontrole tj. oblik društvene proizvodnje straha jer se njima nastojao oblikovati tjelesni integritet djeteta, ali i društveno poželjni moralni integritet najmlađih. Crvenkapica se upustila u razgovor s nepoznatim odnosno vukom, unatoč majčinu upozorenju. Isto tako sedam kozlića nije bilo dovoljno oprezno unatoč majčinim upozorenjima. (Hameršak, 2011). Bajke odnosno priče upozorenja bile su često kritizirane, a uvriježeno mišljenje je bilo da su to priče strašnih prikaza koje kvare mladež i kojima su se plašila djeca. Učitelj i pedagog Davorin Trstenjak upozorio je „Stavi li se diete prečesto pripoviedanjem u svijet, sanja i drži li se predugo u svijetu fantazije, odgaja se za sanjara. Diete treba pretežno realne hrane.“ (Hameršak, 2011, str. 61).

Današnje mišljenje o utjecaju i svrsi bajke je drugačije. Osim što utječe na razne aspekte dječjeg razvoja, koristi se i u razne terapijske svrhe ili kao sredstvo zbližavanja s djecom. Prema Bucayu se mišljenja onih najjupucenijih razilaze. Polovica psihologa i pedagoga smatra da su priče inspirirane nasilnim prizorima, krvi i smrti potrebne jer odražavaju stvarni život i pokazuju otpornost čovjeka na sve nedaće. Druga pak polovica smatra da su takvi prizori u pričama štetni te da je mudrije i korisnije sačuvati dio dječjih snova i poticati ih da budu dobri. (Bucay, 2017). Učitelj Dragutin Klobučar je još 1897. godine u skladu s piagetovskom psihologijom pisao o važnosti prilagođenosti sadržaja knjiga dječjoj dobi i uvođenju rubrika koja bi određivala kojoj dobnoj skupini pripada određena knjiga. (Hameršak, 2011). Isto tako smatra i Perrow da je važno „biti svjestan prikladnosti različitih bajki za određenu dob“. (Perrow, 2010, str. 79). Ona također navodi da se priče dijele prema kategoriji složenosti odnosno da su nježne teme prikladnije za mlađu djecu dok su složene radnje s više teškoća primjerenije starijoj djeci.

Svijet bajke nalazi se između svijeta stvarnosti i svijeta mašte. Međusobno se isprepleću i nadopunjuju te je njihove granice nemoguće odrediti. Djeca slušajući bajku razlikuju ta dva svijeta, ali ih ne pokušavaju razdvojiti. Svijet fikcije

implementiraju u svoj svakodnevni život kroz igru, a u realni svijet uključuju shvaćene poruke iz bajki. Stoga, prema definiciji Kurta Rankea (kao što citira Kranjec), bajka je „priča čudesna sadržaja nezavisna od uvjeta zbiljskog svijeta s njegovim kategorijama vremena, prostora i kauzalnosti, koja ne pretendira na vjerodostojnost.“ (Kranjec, 2016). A također se „osim pojma bajka u suvremenoj književnosti rabi pojam *fantastična* i *suvremena* priča/bajka“. (Pintarić, 1999, str. 12).

Sadržaji bajki se razlikuju isto kao i njihove poruke koje svakoj osobi ne moraju predstavljati isto značenje. Prema Bucayu, svaku priču različiti ljudi drugačije shvaćaju i na njih ostavlja drugačiji trag. Također ista priča koju smo već čuli ne mora biti „onakva kakvoj smo se nadali, onomad kad smo tu istu pripovijest prvi put čuli.“ (Bucay, 2017, str. 10). Razne bajke možemo uporediti sa samim životom. Priče i pouke koje nam bajke nude upućuju nas u stvarni svijet, prikazuju način funkcioniranja društva, ukazuje na dobre i loše osobine i ponašanja te nude zagonetke i otkrića. U bajkama su često glavni likovi junaci ili junakinje koji se suočavaju sa zlikovcima ili nesretnim okolnostima. Na tom putu spoznaju tko su, a za svoje postupke budu nagrađeni. „Guillot zaključuje da je književnost takva jer je takav i sam život: zagonetan, nepredvidiv, zapanjujuć i opasan put, koji će nam neizostavno nuditi povoda da nastavljamo dalje prema onom nedostižnom cilju potpune samospoznaje.“ (Bucay, 2017, str. 13).

Bajke svojim svijetom lijepih princeza, kraljevstva i čudnovate prirode, hrabrih vitezova, malih patuljaka, životinja koje govore, dobrih vila i čarobnjaka nude djeci da proživljavaju razne osjećaje. Pomoću njih djeca zamišljaju fantastičan svijet u koji rado odlaze slušajući priče koje im nude odrasli. Bajka može poslužiti kao odgojno-obrazovno sredstvo kojim se zadovoljavajući djetetovu potrebu za slušanjem i maštanjem ujedno ukazuje na mnoge pouke koje pojedine priče pokazuju, a zatim i njihovu primjenu. Kod odraslih se često javlja nostalgija za tim maštovitim svijetom u kojem je sve moguće i želja za dobom u kojem su vjerovali u bajke. Djeci to nije problem jer ona bajku doživljavaju na specifičan način odnosno potpuno se užive u radnju. Upravo zbog toga bajke mogu poslužiti i kao terapijske priče koje su individualno primjerene svakom djetetu. Prema Perrow su upravo odrasli iz djetetove okoline, koji poznaju kontekst, individualne karakteristike, utjecaj okoline, u najboljem položaju da kreiraju priče koje najbolje odgovaraju djetetovim individualnim potrebama. (Perrow, 2010).

2.1. Utjecaj bajke na psihološki i kognitivni razvoj

Odrasli čitanjem bajki djeci mogu utjecati na psihološki i kognitivni razvoj djeteta. Različitim odabranim sadržajima ili pak samostalno osmišljenim pričama djetetu možemo približiti neki događaj. Nakon traumatičnog događaja, djetetu se pomoću priče može pomoći da ga shvati. (Perrow, 2010). Perrow također navodi primjer priče u kojoj je dječak doživio traumatični događaj- požar. Ona je pomoću imaginativne priče o zečevima (dječakovim najdražim životinjama) pomogla dječaku da shvati što se dogodilo. Naime, zečevima je požar uništio livadu, ali su svi ostali zdravi sakrivši se u svoju jazbinicu, a već nakon nekoliko tjedana livada se oporavila i ponovno su mogli skakutati po svom zelenom igralištu. Pouka za dječaka bila je ta da je bitno da su nakon toga svi ostali zdravi te da će se uskoro sve vratiti u normalno stanje. (Perrow, 2010).

Na razvoj djeteta, prema Bronfenbrennerovoj teoriji ekoloških sustava, utječu različiti slojevi okolinskog konteksta, a tako utječu i na kognitivni razvoj djeteta. Okruženje u kojem odrasli daju primjer čitača, i dijete će postati čitač. Približavanjem različitih bajki sa različitim sadržajem djeca obogaćuju svoj rječnik, uviđaju kakvi odnosi mogu biti između likova odnosno ljudi u stvarnom životu te pamte sadržaj priča koje će sljedećeg puta lakše prepoznati. Sve to doprinosi kognitivnom razvoju djeteta.

2.2. Utjecaj bajke na emocionalni i socijalni razvoj

Kvalitetno pričanje bajki kod djece može probuditi različite emocije. Kako se pričanjem djeca povezuju sa samim sadržajem i likovima tako se povezuju i sa pripovjedačem. U odgojno-obrazovnom radu odgojitelj pričanjem priča djeci može utjecati na njihov emocionalni i socijalni razvoj, na razvoj empatije i odnosa prema drugoj djeci. Preko radnji u bajkama i odnosima među likovima djeca shvaćaju te odnose i primjenjuju ih u vlastitom životu. Prema Brajši-Žganec je važno dječje emocionalno funkcioniranje u regulaciji dječjeg ponašanja. (Brajša-Žganec, 2003). Razumijevanjem vlastitih emocija dijete će lakše izraziti kako se osjeća, što želi ili očekuje. Kako bi dijete usvojilo razumijevanje emocije potrebno mu je omogućiti situacije u kojima će steći razna iskustva na temelju kojih će se osjećati samopouzdanije i lakše stupati u socijalne interakcije. Djeca koja kontroliraju svoje emocionalne doživljaje su emocionalno kompetentna. Emocionalna kompetencija

„uključuje dječju sposobnost prikrivanja emocija kao i vidljiva ponašanja koja otkrivaju doživljena emocionalna iskustva“. (Brajša-Žganec, 2003, str. 18). Djeca u razgovoru s vršnjacima, o bajkama i njihovim likovima, usvajaju i usavršavaju prosocijalne vještine te iznose vlastite stavove i mišljenja.

2.3. Utjecaj bajki na moralni razvoj

„Moralna pravila štite dobrobit pojedinaca, osiguravaju ostvarenje ljudskih prava i određuju što je pošteno, a što nije.“ (Vasta, Haith, Miller, 1997, str. 520). Djeca u svojoj okolini uče koja su ponašanja dobra, a koja ne. Bajke su odličan pomagač u tom procesu jer djeca preko zamišljenih likova dolaze do zaključaka i to primjenjuju u svom ponašanju. Piaget je proučavao na koji bi način djeca riješila moralne dileme tako da ih je nakon kratke priče pitao koji je od dva lika „zločestiji“ i tako procijenio razinu dječjeg moralnog razvoja. (Vasta i sur., 1997).

„Andre Jolles ističe da je u bajci sve napravljeno tako da odgovara naivnom moralu.“ (Pintarić, 1999). U bajkama uglavnom postoje dobri i zli likovi koji slijede svoj put i ponašaju se na određen način. Preko dobrih likova djeca rasuđuju što su dobro napravili ili zašto su se pokajali zbog učinjenog te se nadaju sretnom kraju. Zli likovi često otežavaju put dobrima, a na kraju ih sve sustigne. „U bajkama vrijedi načelo: svakome prema zaslugama. Nagradu zaslužuju samo dobri likovi“ (Pintarić, 1999) ; čime se djeca uče dobrom i skromnom ponašanju. Staša Jelić navodi kako je lik maćehe u bajkama primjer neljudskih odnosa i da se kod djeteta sigurno razvija pravilan stav prema onome što je neljudsko, zamišljajući sebe u ulozi pastorke i proživljavajući s njom sve muke. (Težak i Težak, 1997).

Razne kulture stvorile su priče prilagođene svojim moralnim vrijednostima kako bi svojim slušateljima dale pouku. „Moralna priča kroz maštovito putovanje pričom potiče slušatelja da sam donese svoj vlastiti zaključak.“ (Perrow, 2010, str. 86). Perrow navodi kako bi djeca lakše shvatila pouku i sama donosila vlastite zaključke o moralu, moramo proći kroz vrstu imaginativnog putovanja. Tom „neizravnošću“ i ne davanjem točnih zaključaka potičemo na razmišljanje jer istu priču svako doživljava na sebi jedinstven način. (Perrow, 2010).

2.4. Utjecaj bajke na razvoj govora i mašte

Govor predstavlja sposobnost ljudi koja im omogućava komunikaciju i izražavanje misli i osjećaja. Značajan jezični razvoj događa se u razdoblju od druge do šeste godine te „predstavlja razdoblje značajnog napretka u ovoj iznimno važnoj i jedinstvenoj ljudskoj sposobnosti“. (Vasta i sur., 1997, str. 274).

Bajke svojim imaginativnim i maštovitim sadržajem potiču male slušatelje i čitatelje da stvaraju vlastite slike i zamisli o njima. O sadržaju mogu razgovarati s odraslim osobama ili sa svojim vršnjacima čime razvijaju svoje socijalne vještine, ali i sam govor. Čitanjem djeci obogaćujemo njihov rječnik, stvaramo posebno okruženje u kojem dijete boravi kao i odnos sa samim djetetom. Čitanjem djetetu pružamo „obogaćen život u kojem vaše dijete može svladati kompleksne informacije, razvijati svoje interese i voditi pristojan život.“ (Zimmermann i Hutchins, 2009, str. 4).

Bajka utječe na govor pojedinca onoliko koliko se često provodi aktivnost zajedničkog čitanja. Ukoliko kod djece postoji interes za bajkama oni će tu aktivnost tražiti iz dana u dan te ona može postati rutina koja će djetetu pružati dnevnu sigurnost. Kada se dijete uživi u sadržaj bajke i ako razumije radnju ono u svojoj glavi stvara senzorne slike, kojima prisjećajući ih se, može istu priču i prepričati. Svoje zamišljene prizore, likove, osobine ili događaje može također likovno prikazati i govorom opisati što predstavljaju. Likovna djela djece mogu otkriti više toga nego što bi se dijete verbalno moglo izraziti.

Zamišljeni prizori koje stvaramo u svom umu tijekom slušanja neke bajke unikatni su i jedinstveni za svaku osobu. Jedino uz pomoć mašte zamišljanje takvih prostora je moguće. Tekst bajke možemo smjestiti u neki prostor u kojem smo nekad već boravili, ponekad ga malo izmjeniti u svom umu ili pak zamisliti potpuno novo i čarobno mjesto. Često ljudi pomoću mašte pokušavaju osmisliti bajkovite prizore i mjesta kao što su parkovi, restorani ili dječje igraonice, a nerijetko ih uspoređuju s bajkama.

3. ELEMENTI BAJKE

Bajka je književna vrsta s kojom se mnogi susreću još u djetinjstvu i koja ih prati tijekom cijelog života. „Kasnije, kad odrastemo, priče će nas i dalje znati pratiti i pomoći nam zaliječiti teška iskustva, tegobne misli i osjećaje, povezujući nas s najmotivnijim razinama simboličkog jezika.“ (Bucay, 2017, str. 18).

Jedan od osnovnih elemenata bajke je element čudesnosti i upravo on potiče na razmišljanje i maštanje o nerealnom svijetu „u kojem je sve moguće“. Kako se bajka sastoji od zapleta, razvoja i zaključka smještenih u stvarni i imaginativni svijet, u bajci se miješaju nadnaravni elementi koje je nemoguće ograditi od elemenata zbilje. Naime, zaplet i zaključak dešavaju se u stvarnom svijetu, a slušatelju je zbog toga radnju priče teško razvrstati u određeni svijet. Vrijeme bajke je neodređeno čime se povećava mogućnost njenog događanja svakog trenutak i na bilo kojem mjestu. Nadnaravni elementi bude ljudsku maštu i često su poticaj mnogim umjetnicima za nastanak umjetničkog djela. Čovjekovo „uporno nastojanje da shvati svijet oko sebe, da protumači nejasne pojave u prirodi, nije nalazilo dovoljno uporiša u čovjekovu umu, zato se često priklanjalo mašti“. (Težak i Težak, 1997, str. 8). U likovnoj kulturi u radu s djecom taj nadnaravni element i element čarobnosti predstavlja velik broj mogućnosti. Razni motivi opisani su riječima, a svaki pojedinac zamišlja te prizore u svojoj glavi koje može slikovno prikazati. Elementom čudesnosti ne određuju se gotovi oblici kako bi nešto trebalo izgledati, već se daje sloboda u zamišljanju tih motiva i stvaranju vlastitih mentalnih slika.

Važan element bajke je također i njena tema. Najčešće teme su one u kojoj se glavnom liku dogodi nešto loše, ali unatoč lošim okolnostima i vjerom u dobro ipak doživi sretan kraj. Takvim temama kod slušatelja se želi potaknuti donošenje moralnih poruka. „Gotovo nema bajke iz koje ne proviruje čežnja za pobjedom dobra, istine, pravde, a za narodnu bajku to je i jedna od neizbježivih osobina.“ (Težak i Težak, 1997, str. 7). Simpatiziranjem protagonista i jačanjem želje za dobrim nadvlada se zlo. „U bajkama se zlo može predvidjeti, ali se ne može izbjeći.“ (Pintarić, 1999, str. 16). Protagonistu često na putu pomažu ostali nadnaravni pomagači s kojima zajedno pobijedi zlo. Stoga je polarizacija dobrih i loših likova, odnosno crno-bijela tehnika, u bajkama svima poznata. Svaki lik u bajci može biti dobar ili loš. Dobri likovi često su opisani kao lijepi, dobri, čestiti, dragi, plemeniti, hrabri, nježni, poštenu, ponizni, tj. sa svim poželjnim i društveno prihvatljivim osobinama. Zli likovi često su ružni,

bezobrazni, opasni, snažni, pohlepni ili zavidni.

Nadnaravni likovi osim što mogu biti pomagači protagonistima mogu biti i antagonisti. U nadnaravne likove spadaju vile, patuljci, vještice, zmajevi i ostala nadnaravna bića. Svaki od njih imaju svoje karakteristične osobine koje se u bajci odmah prepoznaju, a njihovo pojavljivanje ovisi o kontekstu i mjestu radnje.

Kao pomagači dobrim likovima uz nadnaravne likove postoje i čarobni predmeti ili riječi. Oni također mogu spasiti i štititi dobre. Ponekad je i čarobni predmet u rukama zlih samo obična stvar koja ništa ne vrijedi, a ponekad ako se nađe u rukama zlih može prouzročiti koban događaj za većinu. Čarobni predmeti mogu biti štapić, cipelica, škrinjica, ćilim, kamenčić, zvonce, mač, prsten, mlin itd. Čarobne riječi također imaju svoju ulogu ovisno tko ih od likova koristi. Izgovaranjem istih dobri likovi riješit će problem dok će zli likovi, upotrijebe li ih, biti kažnjeni. Poznate čarobne riječi kao što su „*Sezame, otvori se!*“ ili „*Čiribu, čiriba!*“.

Jedan od osnovnih elemenata bajke je i moralna poruka. Shvaćanje moralne poruke važan je cilj bajke. Radnjom navodi slušatelja/čitatelja da dođe do zaključka kojeg će primjenjivati u vlastitom životu. Naglašavanje moralne poruke su nagrada ili kazna likova, ovisno o njihovim osobinama i ponašanju. Sadržaj bajke motivira na promišljanje o istinskoj sreći, važnim osobama, vlastitom ponašanju i načinu života. Djeca slušajući bajke proživljavaju događaje, suosjećaju se s likovima, a zatim zauzimaju svoje stavove što bi učinili da su na njihovim mjestima.

Stalni brojevi karakteristični su za bajke, a svaki od njih ima određenu simboliku i moć. Brojevi izražavaju ideje i sile, a njihovo značenje razlikuje se po civilizacijama. Česti su tri, sedam, devet, dvanaest, četrdeset i sto. Od njih najčešći i temeljni broj je tri. On je izraz savršenosti, dovršenosti, sveukupnosti te duhovnog i intelektualnog reda. (Pintarić, 1999). Broj sedam možemo povezati sa sedam patuljaka i kršćanskom simbolikom da je Bog stvarao svijet sedam dana. Broj dvanaest u bajkama se često pojavljuje kao dvanaest sinova, dvanaest plodova te je povezano s 12 mjeseci u godini. Četrdeset može biti povezan sa četrdeset dana ili godina. (Pintarić, 1999).

4. LIKOVNI ELEMENTI

Kako bi se u odgojno-obrazovnom radu s djecom predškolske dobi likovne aktivnosti kvalitetno provodile potrebno je poznavati osnove likovnog jezika i likovnih tehnika. Pod temeljne pojmove likovnog jezika spadaju osnovni likovni elementi i kompozicijska načela. „Likovni su elementi nedjeljivo povezani s kompozicijskim načelima tvoreći zajedno određenu likovnu strukturu.“ (Jakubin, 1999, str. 7). Prema Belamarić likovni jezik djece je urođena sposobnost izražavanja odnosno oblikovanja i komuniciranja. Tu sposobnost djeca ne uče od okoline već se ona prirodno razvija kao interakcija djetetovog unutrašnjeg svijeta i vanjske okoline. (Belamarić, 1986). Sva djeca mogu se likovno izražavati, ali njihova sposobnost likovnog prikazivanja ovisi o količini iskustva koja su dobili, načinu na koji doživljavaju okolinu, koliko ih okolina potiče na likovno stvaralaštvo te mnogi drugi čimbenici. Kako bi djeca usvojila likovni jezik moraju se upoznati s njegovim osnovnim strukturama odnosno likovnim elementima i kompozicijskim načelima. Likovni elementi su: „točka, crta, boja, ploha, površina, volumen i prostor“. (Jakubin, 1999, str. 9). Kompozicijska načela po kojima se likovni elementi sastavljaju su: „kontrast, harmonija, ritam, ravnoteža, simetrija, asimetrija, proporcija, dominacija i jedinstvo“. (Jakubin, 1999, str. 9).

Točka je likovni element i predstavlja najmanji grafički znak. Može biti sitna ili krupna, u boji ili ne. Na dječjim radovima može imati značenje određene stvari, pojave ili osobe. Točke možemo grupirati ili ih postaviti rasprešeno po plohi, a gustoćom nizanja stvoriti privid trodimenzionalnosti na plohi (grafička modelacija). Točkama u boji, kao što su npr. crvena i žuta; plava i žuta; plava i crvena, možemo stvoriti optičko miješanje boja.

Crta je likovni element nastao potezom nekim likovnim sredstvom, a sastoji se od mnogo točaka jedne do druge. „Crta je osnovni likovni element crteža.“ (Jakubin, 1999, str. 16). Crte možemo uočiti svuda oko nas, a razlikujemo crte raznih dužina, debljina i oblika. Razlikujemo osnovna svojstva crta (Jakubin, 1999):

- crte po toku (vodoravna, uspravna i kosa različitih usmjerenja)
- crte po karakteru (tanke, debele, dugačke, kratke, guste, oštre, glatke, izlomljene, kontinuirane, isprekidane, prozirne, jednolične)
- crte po značenju (kontinuirane ili obrisne, strukturne, teksturne).

Boja je likovni element koji nudi mnoge mogućnosti. Boja je svuda oko nas i „označava tvar za bojenje, koja ima svojstvo da oboji bezbojnu materiju“. (Jakubin, 1999, str. 28). Boju određenog predmeta vidimo zato jer taj predmet „upija“ sve ostale boje, a upravo tu koju vidimo jedino odbija. Sunčev spektar boja sastoji se od mnogo nijansi boja, a najlakše je uočiti „devet boja s postupnim prijelazima: crvena, narančasta, žuta, žutozelena, zelena, zelenoplava, plava, indigo i ljubičasta“. (Jakubin, 1999, str. 28). Razlikujemo osnovne boje koje još nazivamo i primarne, praboje. To su crvena, žuta i plava. Miješanjem određenih parova primarnih boja nastaju sekundarne boje (crvena+žuta= narančasta; crvena+plava= ljubičasta; plava+žuta= zelena). Tercijarne boje su sve ostale boje nastale miješanjem jedne osnovne i jedne primarne boje u svim nijansama.

„Ploha je dvodimenzionalna stvarnost, element koji ima dužinu i širinu.“ (Jakubin, 1999, str. 53). Razlikujemo samostalne plohe i nesamostalne (funkcionalne) plohe.

Površina je dio plohe odnosno njen vanjski izgled. Može biti različitog karaktera, a to ovisi od kojeg je materijala predmet i na koji je način obrađen. Razlikujemo glatku, hrapavu, sjajnu i mat površinu. Osim teksture površine razlikujemo i fakturu. Faktura su likovno- tehnički postupci u obradi likovnog djela, a možemo ga nazvati i slikarskim rukopisom karakterističnim za pojedinog umjetnika. (Jakubin, 1999).

Volumen je likovni element vezan uz kiparstvo, a po stupnju plastičnosti ga dijelimo na punu plastiku i i reljef. Po svojim ostalim svojstvima volumen može biti: puni, prošupljeni, dinamičan, statičan, uglati, mali, veliki... (Jakubin, 1999).

Prostor je mjesto po kojem se krećemo i koje nas okružuje. Tri dimenzije prostora su dužina, širina i visina. Prostor je likovni element koji je povezan sa modeliranjem i građenjem, a ispunjen je raznim oblicima. Osnovna svojstva prostora su interijer (unutarnji prostor), eksterijer (vanjski prostor) i trodimenzionalnost. Ostala svojstva prostora čine razni materijali, odnosi oblika u prostoru, njihov raspored i veličine. (Jakubin, 1999).

5. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA

Na početku likovnog izražavanja djeca uživaju u istraživanju materijala kojim rade. Njihovi se radovi ne razlikuju bilo da crtaju olovkom ili oblikuju glinom jer se tek upoznaju s raznim materijalima, njihovim svojstvima i namjenom. U svom likovnom razvoju prolaze kroz određene prirodne faze u kojima dolaze do raznih spoznaja. Postoje razne podjele faza likovnog razvoja, ali se sve uglavnom temelje na prirodnom tijeku razvoja čovjeka i naglašavaju važnost prolaska kroz svaku određenu fazu.

Tablica 1. *Faze likovnog izraza u djece.* (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 31).

Godine starosti	1.2.3.	4.5.6.	7.8.9.10.	11.12.13.14.15.	16.17.
Mišljenje	Predpojmovno	Konkretno predoperacionalno	Konkretno operacionalno	Apstraktno	
Pristup okolini	Spontani			Intelektualno vizualni	
Faze likovnog izražavanja	Faza izražavanja primarnim simbolima (faza šaranja)	Faza izražavanja složenim simbolima (faza sheme)	Faza intelektualnog realizma	Vizualni realizam	Likovni pojmovni sustavi

5.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Dijete nakon što savlada osnovne motoričke vještine kao što je samostalno kretanje u prostoru pokazuje zanimanje i za druge aktivnosti. Ono istražuje okolinu svim svojim sposobnostima. Također pokazuje interes za likovnim izražavanjem koje je u početku fokusirano na istraživanje materijala i njihovo ostavljanje traga po nekoj površini. Važno je naglasiti da je taj početak istraživanja isključivo igra u kojoj dijete uživa. Tada ono ne obraća pozornost na gotovo djelo ili na to što želi prikazati već je bitna sama radnja djelovanja nekim sredstvom na određeni materijal. U prve tri godine života djeca se po prvi put susreću s raznim materijalima čija svojstva tek istražuju.

Osim što istražuju svojstva materijala uče se pravilnom držanju sredstva (olovke, kista) što također ovisi o vrstama oblika koje stvaraju na papiru i ostalom.

Čitanje bajki i elementi bajki na početku ove faze ne bi bili vidljivi u likovnom stvaralaštvu djece, ali pred kraj faze mogli bi biti vidljivi. Na početku treće godine djeca počinju imenovati primarne simbole. Tada veću pažnju posvećuju svojim potezima na papiru i često ih imenuju po nekoj sličnosti. Tako linije, točke i krugovi na dječjem crtežu osim što predstavljaju mama, tatu, brata, kuću, cvijet itd., može predstavljati i princezu o kojoj je dijete čulo u bajci. Isto tako crta ili skup oblika koje je dijete nacrtalo na papiru može ga podsjetiti na dvorac i tako reći da je nacrtalo upravo to. Davanje imena crtežima je važan korak u razvoju mišljenja jer tako djeca počinju shvaćati odnos između događaja iz iskustva s crtama na papiru. (Grgurić i Jakubin, 1996).

5.2. Faza izražavanja složenim simbolima

Veći broj doživljenih iskustava djetetu omogućuje i veći napredak u spoznajnom razvoju. Dijete koje je češće potaknuto na provođenje likovnih aktivnosti imat će veći broj isprobanih rješenja u prikazivanju određenih oblika. Važno je da je do tih rješenja došlo samostalno bez šablona koje nude odrasli jer se tako ograničava djetetov stvaralački čin. Uz oblik kruga pojavljuju se kvadratični oblici, a kasnije i ostali. U ovoj fazi djeca su na višoj kognitivnoj razini te su njihove misaone operacije složenije. Zanima ih više stvari i imaju više iskustva koje imaju potrebu likovno izraziti. Likovno djelo u fazi složenih simbola nije u središtu kao što je to bilo u prethodnoj fazi, nego je na kraju tog procesa. Dijete prvo provodi misaone operacije o tome što želi prikazati, a zatim slijedi likovna aktivnost i na kraju likovno djelo kao produkt tog procesa. (Grgurić i Jakubin, 1996).

Na temelju toga možemo zaključiti da bi dijete u ovoj fazi nakon pročitane bajke moglo biti potaknuto na likovno izražavanje. Ono bi tako mogli prikazati radnju neke bajke, njene osnovne likove ili mjesto radnje. Potaknuto maštom ili nekim iskustvom (posjet vilinskom parku, gradu patuljaka) može likove iz stvarnosti i svoje okoline smjestiti na zamišljena mjesta iz bajki. Nakon nacrtanog dijete može i opisati tko ili što je na slici. Tako npr. može reći da je lik na crtežu njena/njegova mama i da je obučena u kraljevsku haljinu. Životinje iz bajki također mogu biti motivacija za

likovno izražavanje djece. Nacrtni lik može predstavljati čarobnog pomagača, ali i njihovog kućnog ljubimca. Kao što je već rečeno, o djetetovim sposobnostima likovnog izražavanja i načinu prikazivanja likova, ovisi proživljeno iskustvo i razina kognitivnog razvoja. To ne znači da djeca u ovoj fazi prikazuju samo vizualne stvari, nego i ostale doživljaje koji za njih predstavljaju određenu važnost. To su razni osjećaji, osjeti, radnje, odnosi, događaji i pojave. Ovo je faza u kojoj djeca dobivaju najveći broj podražaja i u kojoj najviše nauče od svoje okoline. Sva ta iskustva pohranjuju u sebe te ih se mogu ponovno prisjetiti i to likovno prikazati. „Dok crta, dijete ne reproducira; ono stvara, rekreira svoj doživljaj, svoj svijet.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 55).

5.3. Faza intelektualnog realizma

Ova faza povezana je s dobom kasnog djetinjstva odnosno 6-11 godine života. U ovom se razdoblju dijete izrazito kognitivno, motorički, socijalno i emotivno razvija. To je razdoblje u kojem se počinje oblikovati kao individua, a na taj razvoj velik utjecaj ima njegova okolina. Likovni razvoj djeteta u fazi intelektualnog realizma izrazito napreduje. Kognitivne sposobnosti su naprednije od prijašnjih faza te dijete lakše dolazi do rješavanja likovnih problema. Uporabom velikog broja simbola i oblika dijete se lakše likovno izražava, a na crtežima te oblike kombinira i slaže u smislene odnose. Na crtežima je vidljivo sve više detalja kojima djeca pridaju sve više pažnje. U ovoj fazi razlikujemo neke načine likovnog izražavanja: transparentni prikaz, prikaz akcije u fazama kretanja, emotivna proporcija, prevaljivanje oblika, rasklapanje oblika, vertikalna perspektiva, obrnuta perspektiva, poliperspektiva. (Grgurić i Jakubin, 1996).

S obzirom da se ovo razdoblje naziva zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja (Grgurić i Jakubin, 1996), s djecom predškolske dobi, odnosno starijom vrtićkom skupinom, puno se toga može stvoriti. Dužom koncentracijom i velikom zainteresiranosti tijekom čitanja bajki one na djecu mogu ostaviti snažan dojam. Svladavanjem raznih likovnih problema djeca imaju veću mogućnost prikazati elemente bajki u svojim likovnim radovima. Poznavanjem raznih materijala, njihovih svojstava i likovnih rješenja djeca mogu pokazati razne maštovite i nadrealne zamisli opisane u bajkama. U ovom razdoblju „dijete još uvijek u svoje predodžbe upliće

maštu, koja je snažna i ostavlja duboke tragove na dječje emocije i postupke.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 56).

5.4. Faza vizualnog realizma

Likovno izražavanje u kojem se prikazivanje objekata, njihovih odnosa i veličina izrazito razlikuje od prethodne faze nazivamo faza vizualnog realizma. Dijete ima veće sposobnosti prikazivanja svijeta realno, onakvim kakav on i je.“Poslije ovog razdoblja mašta sve više ostaje u pozadini, što osiromašuje psihički život i likovni izraz mnogih.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 75).

6. LIKOVNO IZRAŽAVANJE

„Postoje razna gledišta o tomu zašto se dijete voli likovno izražavati. Neki kažu da je to urođena sklonost za igru, osobito u ranijoj dobi. Drugi, da se dijete likovno izražava kako bi zadovoljilo unutarnju potrebu za izražavanjem. Treći izdvajaju motoričku aktivnost kao osnovu likovnog izražavanja. Svi ovi stavovi samo su jedan aspekt istine.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 27).

Likovno izražavanje odraslih razlikuje se od likovnog izražavanja djece. Odrasli umjetnici su svjesni svojih radova i onog što su htjeli postići svojim umjetničkim izražavanjem. Dječje umjetničke radove često uspoređuju s djelima umjetnika, ali razlika je u tome što dijete nije to djelo stvaralo u toj količini svjesnosti kao odrasli umjetnici. Sličnost između odraslih i malih umjetnika je ta što oni svoje doživljaje iznose u fizički oblik kao npr. umjetničku sliku, ali o okolini ovisi hoće li to biti shvaćeno i prepoznato. Likovno neobrazovani pojedinci često uspjeh likovnih umjetnika i njihovih djela procjenjuju na temelju njihove realnosti odnosno sličnosti sa stvarnim predmetima i pojavama. U dječjem izražavanju također se lijepim i uspješnim djelom zna nazivati ono što je najvjernije prikazano, što je najbližije objektivnoj stvarnosti. Odraslina u okolini djeteta trebalo bi biti jasno da su važniji djetetovi unutarnji osjećaji, što je ono svojom akcijom pokazalo i da su djetetove kognitivne sposobnosti ograničene te da okolinu još promatra na drugačiji način. „Stoga je za valjanu interpretaciju djetetova likovnog djela najvažnije shvaćanje njegovih spoznajnih mogućnosti.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 28). Odrasli umjetnici u svojim radovima pomno osmišljaju kompozicije oblika, njihove odnose, veličine i značenja. Za to vrijeme mala djeca moraju proći kroz faze likovnog razvoja i usvojiti elemente likovnog jezika. Na likovno izražavanje, kako odraslih tako i djece, utječu razni čimbenici kao što su unutarnja stanja, okolina, društvena zbivanja i kultura u kojoj se nalaze.

Povezujući bajke i likovnu kulturu u odgojno-obrazovnom radu s djecom predškolske dobi možemo poticati likovno izražavanje djece. Elementi bajke mogu potaknuti djecu da se likovno izraze. Razni elementi čudesnosti i nestvarnosti prate djetinjstvo, a djeca u svakodnevne radnje vole umiješati i čaroliju. Sadržaj bajke

uglavnom utječe na unutarnja stanja djece koja mogu i likovno prikazati. O likovnom izražavanju ovisi poticajna okolina, ali i djetetova sposobnost u tom području. Neka djeca se uspješnije likovno izražavaju, a neka manje, ili pak neka djeca u likovnom izražavanju uživaju više ili manje od drugih. Ovisno o sposobnosti verbaliziranja svojih želja djeca će izraziti potrebu ili će svojim radnjama pokazati želju za likovnim izražavanjem. Ono je prirodno urođeno u svakog pojedinca u skladu s istraživačkim nagonom od rođenja. Osim što na početku djeca istražuju i uče koristiti razne likovne tehnike (najčešće olovka, kemijska olovka, flomaster, pastele), ona se likovno izražavaju. Na taj način prikazuju kako doživljavaju okolinu, tko za njih im veliku važnost ili koje stvari vole raditi. Likovno izražavanje tako može pokazati kakvo je unutarnje stanje pojedinog djeteta i na koji način živi i doživljava svijet. Ono može imati opuštajući utjecaj na pojedinca i razne terapijske učinke. Poticanjem likovnog izražavanja pomaže se „djeci s potisnutim emocionalnim problemima da posredno iznesu osjećaje koji ih muče“. (Cvetković-Lay i Pečjak, 2004, str. 133). Sadržaj neke bajke može potaknuti pojedino dijete da likovno izrazi radnju, osobine nekih likova ili važnost predmeta.

7. SIMBOLIKA BOJA I IZRAŽAVANJE BOJOM

Na početku likovnog stvaralaštva boja djeci ne predstavlja veliku važnost. Oni razlikuju boje i više ih privlače obojani predmeti, ali tijekom likovnog stvaralaštva koncentrirani su na druge stvari navedene u prethodnim poglavljima. Odrasle osobe imaju receptore za plavu, crvenu i zelenu boju. Za osjetljivost na boje dovoljne su samo dvije vrste receptora, stoga mala djeca reagiraju na boje i sa samo dvije vrste receptora. (Vasta i sur., 1997). Tek sve češćom uporabom boja i zadovoljenjem samog dodira s njenom teksturom (tempere), dijete se upoznaje s općim značenjima boja ili im pridaje svoja značenja. Puštanjem djeci da samostalno odaberu boju potičemo njihovo likovno stvaralaštvo i dajemo slobodu izbora. „Djeci treba staviti na raspolaganje što više boja. Dijete će samo stvarati paletu, odabirati boje i igrati se njima po papiru.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 44). U mlađoj dobi dijete miješanjem boja uživa u tom procesu dok nešto starija djeca shvaćaju kako miješanjem primarnih boja nastaju sekundarne.

Boje su svuda oko nas i djeca se s njima susreću od rođenja. Od igračaka jarkih boja, odjeće pa sve do hrane. Također se djeca od malih nogu upoznaju sa simbolikom boja u okruženju u kojem žive. Simbolika boja ima različita značenja ovisno o tradicionalnom, kulturnom, vjerskom običaju. Npr. crvena boja danas se smatra „ženskom“ bojom, dok je to prije bila boja boga Marsa odnosno boja koja je simbolizirala snagu, ratobornost, „muška“ boja. Većina djece zna da je crvena boja simbol ljubavi i topline, plavu povezuju s nebom, a zelena je boja prirode i simbol nečega što raste. Žuta boja je topla boja i djeluje veselo, stoga ju i djeca često koriste za takvo izražavanje. Istraživanjem boja djeca mogu istražiti što za njih koja boja predstavlja, kakve osjećaje u njima izaziva, na što ih podsjeća i kako ju oni koriste u svom izražavanju. Pri izražavanju spada likovno, ali i odjevno jer ponekad djeca danas samostalno biraju odjevne kombinacije i na taj se način izražavaju. Likovno podrazumijeva korištenje određenih boja u svom stvaralaštvu odnosno kada slikaju ili crtaju koriste određene boje kako bi izrazili osjećaje ili ih biraju obzirom na to koja im se više sviđa. „Mnoga istraživanja djelovanja boja ukazuju da boje kod ljudi izazivaju određene reakcije.“ (Jakubin, 1999, str. 50). Boje tako na ljude utječu nesvjesno, na naše raspoloženje i emocije. Djeca to zasigurno osjećaju, stoga se njihovi radovi u boji na neki način i tako mogu „pročitati“.

Uporabom bajke kao motivacije u likovnom stvaralaštvu djece potičemo ih na

samostalno biranje boja i davanje značenja istima. Elementi bajke mogu potaknuti dijete da se izrazi na način koji je ono doživljelo određene osobine nekog lika ili atmosferu neke radnje. Zle likove dijete može naglasiti tamnim i hladnim bojama dok bi za dobre likove uzimalo svijetle i jarke boje. Djeca zasigurno povezuju karakterizaciju likova sa primjenom boje u svom likovnom radu. U bajkama je sve moguće kao što je to i u dječjoj mašti, stoga ova kombinacija omogućava potpunu otvorenost i slobodu u likovnom izražavanju djece. Također, u prikazivanju elemenata bajke dijete stavlja boje u odnose koji nisu unaprijed određeni niti nametnuti. Naravno da ako je npr. neki čarobni predmet iz bajke izričito narančaste boje da će ga i dijete obojati tom bojom, ali ni to ne mora biti jer ima slobodu u izboru. U prikazivanju elemenata bajke dijete se može voditi upoznatom simbolikom boja, ali iste može mijenjati ovisno o svojim unutarnjim stanjima i načinu doživljavanja istih. Dijete izražavanje boje može povezivati sa njemu važnim spoznajama. Tako npr. može obojati oko zmaja iz bajke čistom plavom bojom jer je nedavno vidjelo mačku s takvom bojom očiju. „Likovni izraz djeteta temelji se na njegovu vizualnom iskustvu i njegovu znanju“. (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 54). Na isti način može likovima iz bajke nacrtati velika crvena srca jer je saznalo za taj važan ljudski organ. Kućicu iz bajke može obojati u istu boju kao što je i vlastita kuća jer je radnju bajke smjestilo na to mjesto. Pjetlovu krijestu označit će i obojati na likovnom djelu ako se uživo susrelo s tom životinjom ili će svojom maštom osmisliti njen oblik i boju. Što su neki objekt manje puta vidjela, djeca će biti slobodnija u odabiru boje za taj objekt. Način i količina korištenja boje u prikazivanju elemenata bajke u likovnim radovima razlikuje se od djeteta do djeteta. Tako se razlikuju i radovi djece, a u svaki rad dijete unosi svoje znanje, interese i jedinstvene doživljaje.

8. BAJKE U DJEČJEM LIKOVNOM STVARALAŠTVU

Bajka je književno djelo koje djecu prati od rođenja sve do odrasle dobi. Osim što mogu utjecati na kognitivni, psihološki, sociemocionalni, moralni razvoj, razvoj govora i mašte, mogu utjecati i na likovni razvoj. Raznim elementima kao što su elementi čudnovatog i nadnaravnog te crno-bijela karakterizacija likova može se poticati dječje likovno stvaralaštvo. Kao za sve ostalo i za ovo je potrebna djetetova intrizična motivacija i želja za sudjelovanjem u aktivnosti čitanja bajki te prikazivanju istih. Kako se djeca razlikuju tako se razlikuju i njihove zamisli određene bajki, a tako i likovna djela koja izrade.

Elemente bajki djeca mogu umjetnički izraziti crtanjem, slikanjem, prostorno-plastičkim oblikovanjem, ali i pokretom, plesom, igrom ili glumom. Upravo elementi bajki koji su u stvarnosti neviđeni i nestvarni bude dječju maštu i potiču ih na stvaranje vlastitih prizora. To ne znači da dijete neće znati nacrtati nešto što nije vidjelo uživo, već će neopterećeno krenuti u stvaranje. Na isti takav način kao što prikazuje proživljenje događaja i emocije može prikazati i doživljaj tijekom čitanja bajki. Ponekad dijete samostalno pokaže želju za likovnim izražavanjem, a ponekad na poticaj odrasle osobe dijete može prikazati elemente bajke. Tako bi recimo dijete koje jako voli vitezove i prinčeve, rado slušalo bajku u kojoj se radi o tome. Te iste elemente iz bajke može primjenjivati u svojoj igri kao i u likovnom stvaralaštvu. Slušanjem određene priče pojedino dijete može biti potaknuto da i samostalno izradi vlastitu kartu s blagom. Takva igra može postati i timski rad cijele vrtićke grupe crtajući npr. kartu na većim formatima. Takvo blago zatim mogu napraviti djeca samostalno tehnikom prostorno-plastičkog oblikovanja čime će takvo „blago“ imati dodatnu jedinstvenu vrijednost.

Likovno stvaralaštvo s djecom predškolske dobi nudi mnoge mogućnosti. Iz njih se može mnogo toga saznati o samom djetetu i njegovu doživljavanju svijeta. U kombinaciji s bajkama možemo se zbliziti s pojedinim djetetom i na taj način shvatiti kako ono funkcionira, što voli i može. Elementima bajki dijete može stvoriti vlastiti likovni čudnovati svijet. Na taj način dajemo mu priliku da svojim izražavanjem otkriva nove kompozicijske odnose, da istažuje boju i materijale, da postepeno prolazi kroz likovne razvojne faze te da uživa u tom procesu. Bajke su često motivacija odraslima da stvore čudnovate stvari i djela, a isto vrijedi i za djecu.

Bajke su često ilustrirane u obliku slikovnica s kojima se djeca također susreću od najranije dobi. „Slikovnica ima najprije funkciju reprezentacije poznate stvarnosti, a kasnije, svladavanjem poruka iz vizualnog koda (uz pomoć odraslih), otkrivanja onog što je u realnosti nedokučivo.“ (Petrović-Sočo, 1997, str. 9-10). Na taj način promatraju ilustracije kojima su popraćene bajke i tako dobivaju gotov prikaz kako nešto izgleda. Potrebne su i takve aktivnosti kako bi se dijete uopće upoznalo sa svijetom bajke i potaknulo na vlastita buduća maštanja za koje je potrebna određena razina mentalne „zrelosti“ i sposobnost stvaranja mentalnih slika. (Petrović-Sočo, 1997). Razne ilustracije bajki mogu poslužiti i za likovno stvaralaštvo djece tako da osmisle iste elemente na svoj način. To ne znači da će dijete pokušavati preslikati element identično već će, dopušta li mu okolina, prikazati to na svoj način. Nisu svi ljudi stvoreni za istu stvar, a tako i djeca pronalaze aktivnosti koje njima najviše odgovaraju. Potaknuti elementima bajki neka od djece radije se pridružuju likovnim aktivnostima, neka scenskim aktivnostima, a neka ne pokazuju interes za umjetnička područja.

Poznate i one malo manje poznate bajke ispunjene su raznim elementima kojima se potiče mašta i kreativnost. Bajke se razlikuju od kulture do kulture, ali postoji i velik broj bajki koje variraju na istu temu. Tako se u odgojno-obrazovnim ustanovama mogu obrađivati razne narodne bajke koje će utjecati na sveobuhvatni razvoj djeteta. Uporabu bajke kao motiv za likovno stvaralaštvo opisuju Blaženka Čukelj i Dijana Nazor nakon provedenog projekta u odgojno-obrazovnoj skupini. One navode kako su nakon slušanja priče i upoznavanja s radnjom i glavnim likovima, djeca ostvarila likovni doživljaj djela. „Nastaje mnoštvo koloristički impresivnih radova usko povezanih s radnjom priče. Svi ovi nadrealni likovi i događaji ostavili su veliki dojam na djecu.“ (Nazor i Čukelj, 2011, str. 17). One također navode kako je iz nastalih radova vidljivo da djeca nove i nepoznate pojmove prikazuju preko svojih iskustva i doživljaja u skladu s originalnom dječjom maštovitosti. (Nazor i Čukelj, 2011). U svom likovnom izražavanju djeca prikazuju doživljena iskustva pomiješana unutarnjim razmišljanima i bajkovitim elementima.

9.ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA

Uloga odraslih osoba za dječji razvoj, kao i uloga odgojitelja za razvoj djece njihovih odgojno-obrazovnih skupina je vrlo velika i odgovorna. Oni djecu pripremaju za život i stvaraju razne situacije u kojima stvaraju uvjete za učenje i istraživanje svijeta. Likovno izražavanje predstavlja područje za čiju je provedbu bitna uloga odgojitelja. Odgojitelj stvara uvjete, ugodno okruženje te osigurava djeci materijale i sredstva za likovno izražavanje. Jakubin navodi nekoliko područja likovnog izražavanja, a to su: crtanje, grafika, slikarstvo, kiparstvo, graditeljstvo, primijenjena umjetnost i dizajn. (Jakubin, 1999). Djeci treba omogućiti isprobavanje svih područja i njihovih mogućnosti kako bi likovno izražavanje doseglo određenu razinu.

U likovnom izražavanju djeci treba dopustiti da se samostalno izražavaju, ne nametati im gotove oblike i simbole, ne pokazivati kako bi što trebalo izgledati, obojati ili oblikovati. Slobodom djeca istražuju moguće oblike i njihove odnose kako bi prikazali svoje ideje. „Prema tome, likovne stvaralačke sposobnosti razvijaju se ili oslabljuju onoliko koliko je pojedinom djetetu dato ili uskraćeno pravo njegove individualnosti.“ (Belamarić, 1986). Sve većom obrazovanošću i većom upućenosti, odgojno-obrazovni djelatnici znaju na koji način poticati likovno stvaralaštvo djece na kreativan način. Oblici ponašanja odraslih koji ometaju dječje likovno stvaralaštvo su crtanje djeci, ispravljavanje dječjih oblika, slikovnice za bojenje, izlaganje dječjih radova te širenje shematskih oblika među djecom. Također štetni odgojni postupci i stavovi su: vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece, komentiranje i prigovaranje, prenaplašavanje vrijednosti te inzistiranje na urednosti i preciznosti. (Belamarić, 1986). Postoje mnogi priručnici koji osvješčuju uporabu likovnih poticaja kao motivaciju za ostala područja, potičući kreativnost djece. Knjiga „Možeš i drukčije“ odgojiteljima i učiteljima može dati mnoge ideje kako pristupiti u motivaciji djece za likovno stvaralaštvo. Pritom tražeći od djece jedinstvene, kreativne i zabavne načine rješavanja problema. Da bi djeca bila motivirana za likovno stvaralaštvo, motivacija treba biti prilagođena dječjim interesima i sposobnostima. Dječju motivaciji također mogu povećati ispravni postupci i stavovi odgojitelja. Načini poticanja dječjeg likovnog izražavanja su: usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, maštanje, ilustracije, zamišljanje, igre s likovnim materijalima i potvrđivanje. (Belamarić, 1986). Naravno da će odgojitelj kod djece više poticati aktivnosti u kojima se sam osjeća

kompetentnije i koje voli. No, za dječji razvoj i poticanje svih područja razvoja važna je angažiranost odgojitelja u svim aktivnostima, a tako i u likovnim. Osnova poticanja likovnog izražavanja kod djece je svakodnevna dostupnost materijala za izražavanje, a ponekad i motivacija odgojitelja. Prema Malaguzziju odgojiteljeva odgovornost je da omogućuje djetetu bogato i inspirativno okruženje, da ga potiče, promatra i vrednuje njegovu emocionalnu uronjenost i zainteresiranost dok stvara i izražava osjećaj čuđenja s kojim prolazi kroz svoja otkrića. (Matasić, 2018). Osobni stavovi odgojitelja o likovnoj umjetnosti kao i znanja o istima imaju utjecaj na likovno izražavanje djece. Poznavanjem teorije likovne kulture, razumijevanjem likovnih djela i znanjem u analizi likovnih djela, odgojitelj može djetetu na spontan način i kroz igru prenijeti te vrijednosti.

10. SPECIFIČNOSTI LIKOVNIH TEHNIKA - GLINA I TEMPERA

Glina spada pod likovne tehnike prostorno-plastičkog oblikovanja, a tempera pod slikarske tehnike. Kako bi se djeca njima mogla izražavati prvo se moraju upoznati s njihovim svojstvima, karakteristikama i specifičnostima. Razne tehnike omogućuju izražavanje na određen način ovisno što želimo prikazati. Glina i tempera imaju određene specifičnosti koje mogu pomoći djeci u likovnom izražavanju.

Glina zadovoljava dječju potrebu za taktilnim iskustvom kroz igru samim materijalom, oduzimanjem i dodavanjem količine, razvlačenje, gnječenjem i pravljenjem udubina. Igra i likovno izražavanje glinom potiče razvoj fine motorike prstiju i šake. Izražavanje u glini također može potaknuti djecu da svoje dvodimenzionalne radove prikažu trodimenzionalno te na taj način uoče razne konstrukcije i načine rješavanja likovnih problema. Kroz likovni razvoj djeca postupno nadograđuju svoje ideje i usavršavaju sposobnost izražavanja glinom. Izražavati se počinju od manjeg broja jednostavnijih oblika koje s vremenom, prolazeći kroz određene faze, nadopunjuju, mijenjaju i preoblikuju u većem broju.

Tempera je slikarska tehnika koja u prvi plan stavlja boju. Izražavanjem temperama djeca se ujedno izražavaju i bojom. Ona omogućava istraživanje odnosa boja, njenih karakteristika i mogućnosti. U izražavanju temperama oni mogu doći do novih boja koje samostalno izmiješaju i tako se likovno izraziti. Važno je da su tempere kvalitetne odnosno zagasite i ugodne boje te da su sredstva kojima se nanose na podlogu (kistovi) također kvalitetni. Mlađoj djeci nudimo deblje kistove kako bi lakše istraživala svojstva tempera, a starijoj djeci sve tanje kistove kako bi im omogućili lakše prikazivanje detalja za koje pokazuju sve više interesa.

Glina i tempera likovne su tehnike koje se mogu paralelno kristiti te na taj način međusobno se nadopunjavati. Djeca ponekad likovni rad izrađen temperama pozele prikazati oblikovanjem gline, i obratno. Na taj način pružamo im mogućnost izražavanja u više likovnih tehnika kojima oni produbljuju svoje ideje, zamisli, stavove i sposobnosti.

11. PRAKTIČNI DIO RADA- LIKOVNE AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU NA TEMU BAJKE

Vrijeme i mjesto: lipanj 2021., Dječji vrtić Varaždin (objekt Aleja)

Skupina djece: starija dobna skupina „Leptirići“ (5-6 godina)

Broj djece: 19

Cilj praktičnog istraživanja: Poticati likovno stvaralaštvo djece predškolske dobi elementima bajke. Poticati kreativnost, maštu i slobodu u likovnom stvaralaštvu

Zadaci: Obrazovni – usvajanje rada s likovnim tehnikama, razvijanje mašte i kreativnosti, upoznavanje s novom bajkom, likovno prikazivanje elemenata bajke. Odgojni – poticanje samostalnosti, suradnja, pozitivan odnos prema radu

Oblik rada: individualni rad

Metode rada: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora

Način rada: maštanje, zamišljanje, igre s likovnim materijalima

Motivacija: Pričanje ruske narodne priče „Pjetlić Zlatni Krestić i čudotvorni mlinčić“

Najava zadatka: „Sad kada smo čuli ovu priču sve zamišljene prizore i likove možete prikazati u glini/naslikati temperama.“

Motivi rada: nevizualni (zamišljeni prizori, likovi, radnja)

Likovno područje: Slikanje, prostorno-plastičko oblikovanje

Likovna tehnika: Glina, tempera

Cilj ovog istraživanja je kroz dvije aktivnosti u vrtiću dobiti uvid u način na koji djeca prikazuju elemente bajki. Odabrana bajka je ruska narodna priča „Pjetlić Zlatni Krestić i čudotvorni mlinčić“. Ova ne svima poznata bajka omogućuje da tijekom čitanja djeca zamišljaju vlastite prizore i izgled likova kako bi imala potpunu slobodu prikazivanja istih. U radovima će se promatrati način prikazivanja elemenata bajki u likovnim radovima, raznolikost prikazivanja istih elemenata i način rješavanja likovnih problema u izražavanju. Djeca će kroz dvije aktivnosti prikazivati elemente jedne bajke.

1. AKTIVNOST – čitanje bajke, izrada elementa bajke prostorno-plastičkim oblikovanjem u glini
2. AKTIVNOST – čitanje bajke, izrada slikovnice s djecom (svako dijete temperama slika jedan prizor bajke)

Prvo je opisana aktivnost čitanja i dječje emocije nakon pročitane bajke, a zatim su u osvrtima na aktivnosti navedeni dobiveni rezultati. Izabrano je nekoliko radova koji su po prikazanom elementu najmanje odabirani i oni koje su djeca češće odabirala te likovni radovi koji prikazuju neuobičajene, jedinstvene i maštovite prizore.

Postavljena istraživačka pitanja su: Utječu li elementi bajke na likovno stvaralaštvo djece? Kako će djeca zamisliti određene likove i prizore? Koje elemente bajke će najčešće zamišljati? Hoće li biti jedinstvenih prikaza elemenata bajke? Na koji način će djeca rješavati likovne probleme u izražavanju elemenata bajke?

Pretpostavke su bile da elementi bajke utječu na djecu te da će iste slobodno prikazivati na različite načine. Također pretpostavljalo se da će nekoliko djece prikazivati isto što i dijete koje je bilo u njihovoj blizini.

NAKON ČITANJA

U „svijet bajke“ djecu se uvodi prolaskom kroz čudnovata vrata (svjetlucajući kolut sa šarenim pik trakicama). Djeca su radosno ulazila jedno po jedno u mirni kutak u kojem je ostvarena ugodna atmosfera za čitanje uz lampicu kraj bajke. Djeca su prihvatila pričanje uz geste ne skrivajući svoje emocije tijekom slušanja. Pratili su

pokrete, oponašali mimiku pripovijedača i smijali se. Nakon čitanja razgovaralo se o likovima i radnji. Zapamtili su sve likove iz priče (pjetlić, bakica, djedica, fini gospodin) te predmete iz bajke (bunar, palačinke, kolači). Zaključili su kakva je osobnost pjetlića odnosno da je „jako hrabar“, „dobar“, „pošten“, „vratio je mlinčić“. Jedna djevojčica opisala je svima kako je ona zamislila „finog gospodina“ ovim riječima: „Ja sam si zamislila onog finog gospodina i on je imal crni šešir, veliku bradu ovak do tu (pokazuje do prsa), bio je visok i ima crno odijelo i ima ovakve cipele, baš ovak (pokazuje rukom po zraku oblik špičaste cipele)“. Druga djevojčica iznijela je svoju zamisao, a rekla je da je ona zamislila bunar u koji je upao pjetlić te je istu zamisao potvrdilo još dvoje djece. Jedan dječak rekao je da je zamislio Pjetlića i da je on narančasti i trenutak u kojem on pije vodu iz bunara. Još jedna djevojčica opisala je čudnovati mlinčić iz priče i na koji način je on radio (proizvodio palačinke i kolače). Jedan dječak je rekao da je zamislio „čarobni grašak koji ide do neba, i zelen je“. Nakon razgovora djeca su se mogla izraziti prostorno-plastičkim oblikovanjem u glini.

1. AKTIVNOST – izrada elementa bajke prostorno-plastičkim oblikovanjem u glini

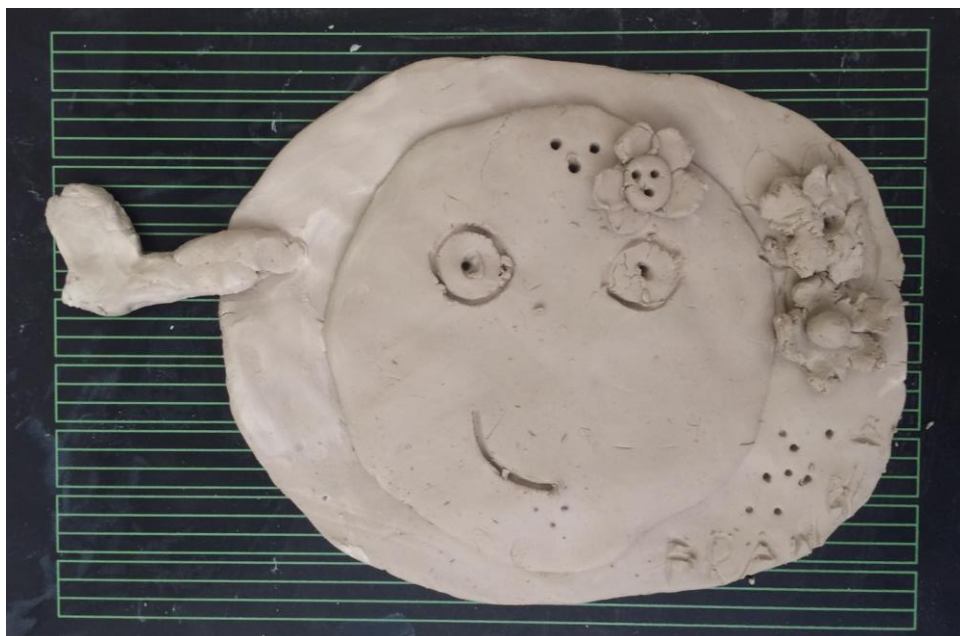
Zainteresiranost djece za prikazivanje zamišljenog elementa bajke bila je velika. Djeca su u aktivnosti bila duže od dva sata. U aktivnosti su se djeca izmjenjivala dok je sedam djevojčica sudjelovali cijelo vrijeme. Djeca nisu bila prisiljena na izrađivanje svojih radova već su se povremeno izmjenjivala, međusobno se poticala na aktivnost ili se pridružila nakon poticajnog pitanja (jesi li ti što zamislio/la, kako je to izgledalo, ako želiš možeš to pokazati i s glinom). Tijekom procesa djeca su razgovarala, izmjenjivala svoja mišljenja i stavove, smijala se i najvažnije igrala. Djeca nisu imala točno zadan element već se svatko odlučio prikazati što je zamislio. Važno je naglasiti kako su izrađeni gotovo svi likovi i predmeti iz bajke što ukazuje na raznolike i jedinstvene zamisli svakog pojedinog djeteta. Djeca su prikazala najviše bunara, palačinki i kolača, nekoliko djece prikazalo je pjetlića, jedan dječak djedicu, drugi dječak bakicu i treći dječak finog gospodina. Jedna djevojčica napravila je kuću djedice i bakice. Neka djeca izradila su po dva ili više radova. Raznolikost odabira elementa kojeg će izraditi pokazuje koliko jedna bajka može ostaviti različitih utjecaja na svako pojedino dijete i na način koji će ono to i prikazati.

U izradi gline to ovisi o njihovom ranijem iskustvu izrade u ovom sredstvu (grupa je već upoznata s radom u glini), razvijenoj finoj motorici prstiju te sposobnosti zamišljanja i prenošenja zamišljenog u likovni rad. Glina je omogućila poticanje samostalnog rada svakog djeteta u kojem su elementima bajke bili potaknuti na zamišljanje i prikazivanje jedinstvenih zamisli. U radovima se vidi razlika i sloboda u izražavanju jer djeca nisu bila opterećena kako nešto mora izgledati. Djeca koja su prikazivala palačinke i kolače prikazivala su ih u obliku i veličini koja približno odgovara stvarnim predmetima, ali većina ih je prikazala na čudnovati i drugačiji način. Dosta djece također je odabralo prikaz bunara u kojima se iako prikazujući isti element vidi razlika u njegovom prikazivanju i oblikovanju gline. Radovi pjetlića međusobno se razlikuju iako ih većina ima kljun i krila. Na pitanje misle li da taj pjetlić može biti dječak, odgovorili su „nee“, a na pitanje može li biti zmaj također odgovaraju „nee“, a jedna djevojčica odgovara im da „zašto nebi mogao biti, pa on može biti veliki kralj svih pijetlova, tad bi bio najveći“. Izrađena su i nekoliko mlinčića koji se u potpunosti razlikuju, ali svaki ima dršku koja se okreće kao i u bajci. Elementi bajki utjecali su na izradu likovnih radova, ali na svako dijete na jedinstven način.

Slika 1. Vigo, Mateo i Maša, 6 godina

Fotografija prikazuje tri različita bunara iz bajke

Slika 2. Franka, 6 godina

Fotografija prikazuje mlinčić s drškom

Slika 3. Dona, 6 godina

Fotografija prikazuje čudnovatu palačinku

Slika 4. Lucija, 5 godina

Fotografija prikazuje Pjetlića s dugim perjem i palačinku

Slika 5. Eva, 6 godina

Fotografija prikazuje Pjetlića u letu

Slika 6. Petra, 6 godina

Fotografija prikazuje kolač

2. AKTIVNOST – čitanje bajke, izrada slikovnice s djecom (svako dijete temperama slika jedan prizor bajke)

Nakon pročitane bajke djeca su se likovno izražavala temperama na papiru A3 formata. Prije slušanja bajke bila su upućena na to da zamisle prizor, lik ili radnju. Zainteresiranost djece za ovu aktivnost također je bila velika. U aktivnosti su sudjelovala skoro sva prisutna djeca odnosno ukupno 13. Kao što je bio slučaj u prošloj aktivnosti i u ovoj je nekoliko djece izradilo više od jednog rada. Takvi radovi razlikovali se su se po tome što su djeca prvi izradila puno slobodnije, motivirani pričom i svojim jedinstvenim zamislama radnje dok su im drugi radovi bili šematizirani ili su prikazivali iste radnje i prizore koje su već prikazala druga djeca. Prvi radovi su jedinstveni, maštoviti te neka djeca prikazuju individualne načine rješavanja likovnih problema. Djeca nisu bila opterećena gotovim prizorima iz već poznatih bajki te su likovni materijal pravilno koristili i njime se izražavali. Jedna je djevojčica pred kraj likovnog izražavanja boju počela nanositi na papir prstima kako bi dobila postupne prijelaze boje (crvenu boju neba), nakon čega je bila zadovoljna svojim radom i ubrzo ga dovršila. Obzirom na likovnu tehniku (tempera), radovi djece prikazuju puno detalja što je i u skladu s njihovim likovnim razvojem. U izražavanju su djeca koristila velik broj simbola i oblika koje su kombinirali i slagali u smislene odnose. U jednom radu uočljiv je način likovnog izražavanja odnosno transparentni prikaz na kojem je djevojčica prikazala Pjetlića u vodi u bunaru. Na radu jednog dječaka uočena je emotivna proporcija, na tom radu kuća dobrih bakice i djedice je velika i šarena te je u njoj veliki zeleni grašak iz bajke, dok je kuća zločestog gospodina sitan oblik tamne boje. Na većem broju radova uočena je vertikalna perspektiva. Djeca su koristila puno boje u svojim radovima što znači da su se izražavala i na taj način. Većina djece koristilo je crnu boju kao obrisne linije u prikazivanju likova ili objekta dok ju je drugi dio djece koristio samo za prikaz detalja. Kuću bakice i djedice četvero od šestoro djece je obojalo koristeći više boja. Tijekom aktivnosti zbog nedostatka sekundarnih boja (ljubičasta i narančasta), djeca su samostalno htjela zamiješati boje. Ljubičastu su već znali samostalno zamiješati, a za narančastu im je trebala pomoć (podsjetnik). Uz to su pokazali i želju za stvaranje svjetlijih tonova određenih boja koje nakon malog poticaja samostalno izrađuju (svijetlo plava i roza). Također su u izradi zatrebali „kožnu“ boju koju je zajednički zamiješalo nekoliko djece. Boje prikazanih elemenata odgovaraju stvarnim bojama predmeta dok je boja nekih elemenata određena od samog

djeteta. Sva djeca koja su prikazivala sunce su ga prikazala šematizirano, iste boje (žuta) te u kutu rada, kao i oblik oblaka na nebu koji se puno ne razlikuje među radovima djece. Elemente bajke koji su djeci novi ili ne tako česti u svakodnevnom životu pružili su priliku prikazivanja istih na jedinstven i slobodan način. U jednom radu djevojčice zanimljiv je prikaz mlinčića iz bajke koji je prikazala istog oblika kao što ga je prikazala i u glini prošlog puta. Pjetlića su djeca prikazivala kao pijetla dok je jedna djevojčica lik „Pjetlić Zlatni Krestić“ razdvojila na dva „Pjetlić“ i „Zlatni krestić“. Radovi djece se međusobno razlikuju te je samo troje djece odlučilo prikazati isti prizor (pjetlić u peći), odnosno koji je na njih najviše emotivno utjecao. U ovoj aktivnosti djeca su samostalno odabirala koji dio bajke će prikazati. Analizom dobivenih radova djeca su ukupno prikazala sve prizore od kojih se složila slikovnica. Različitost odabira pokazuje da elementi bajki različito utječu na svako pojedino dijete i na način koji će ih ono i zamisliti. U likovnom prikazivanju ove bajke najčešće su prikazivali pjetlića jer je on glavni lik bajke i pojavljuje se u većini dijelova. Prikazani elementi bajke su jedinstveni te su djeca individualno rješavala likovne probleme u izražavanju koristeći razne oblike i načine likovnog izražavanja.

Slika 7. Franka, 6 godina

Slika prikazuje „Pjetlića“, „Zlatnog krestića“ i mlinčić koje djedica spušta s neba po grašku

Slika 8. Janja, 6 godina

Slika prikazuje mlinčić koji proizvodi palačinke i kolače

Slika 9. Fran, 5 godina

Slika prikazuje veliku šarenu kuću bakice i djedice, malenu tamnu kuću finog gospodina te „finog gospodina“

Slika 10. Dona, 6 godina

Slika prikazuje Pjetlića u bunaru

Slika 11. Eva, 6 godina

Slika 13. Mateja, 6 godina

Slika 12. Franka, 6 godina

Slike prikazuju isti motiv- Pjetlić u peći

12. ZAKLJUČAK

„Bogatstvo i originalnost dječje mašte uvjetovani su slobodnim, spontanim i osmišljenim vođenjem u likovnom izražavanju svega što čini okolinu i život djece.“ (Belamarić, 1986, str. 258). Što je djetetovo iskustvo bogatije i okolina poticajnija ono će brže i lakše usvojiti likovni jezik, o čemu naravno ovise i individualne karakteristike svakog pojedinog djeteta. U svom izražavanju djeca prikazuju doživljena iskustva, spoznaje, unutarnja stanja i osjećaje. Prepoznavanje faza u dječjem likovnom izražavanju važno je jer na taj način možemo pravovremeno reagirati i poduzeti potrebne korake kako bi utjecali na pravilan daljnji razvoj. U djetetovom likovnom izražavanju možemo uočiti na koje načine prikazuje svoja unutarnja stanja, kako se osjeća ili doživljava okolinu. Slušanje bajke za djecu predstavlja visoku motivaciju za likovno prikazivanje njenih elemenata. Važno je na koji način i s koliko osjećaja se bajka prenosi djeci. Iz dobivenih radova uočljivo je na koji način je pojedino dijete doživjelo bajku, koji elementi su dobili njihovu pažnju ili koga i kako radije prikazuju. Većina djece je temperama prikazivalo iste likove ili predmete koje je prethodno prikazalo u glini, ali temperama uz više detalja i obuhvaćajući više elemenata u jednom likovnom radu. Tako možemo zaključiti da je većina zamislila određeni prizor koji su prikazali u obje tehnike. Odabirom različitih likova, predmeta i dijelova radnje zaključujemo da elementi bajki imaju različit utjecaj na likovno stvaralaštvo djece predškolske dobi. Ovu tvrdnju potvrđuju i dječji radovi djece koja su prikazivala isti lik ili istu radnju, a i dalje se razlikuju jedan od drugoga. U rješavanju likovnih problema svako je dijete uporabom različitih simbola i oblika došlo do vlastitih rješenja i načina prikazivanja zamišljenog.

LITERATURA

Knjige:

1. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Bucay, J. (2017). *Klasične priče da se bolje spoznaš*. Zagreb: Fraktura.
4. Cvetković-Lay, J., Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije*. Zagreb: Alinea.
5. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
6. Hameršak, M. (2011). *Pričalice: O povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam.
7. Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike : temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
8. Perrow, S. (2010). *Bajke i priče za laku noć*. Velika Mlaka: Ostvarenje.
9. Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: Alinea.
10. Pintarić, A. (1999). *Bajke: Pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska Osijek.
11. Težak, D., Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.
12. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1997). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Zimmermann, S., Hutchins, C. (2009). *7 ključeva čitanja s razumijevanjem*. Buševac: Ostvarenje.

Članci u časopisu:

1. Nazor, D. i Čukelj, B. (2011). Hrvatska i australska bajka u likovnom i literarnom stvaralaštvu djece. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 16-18. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124193>

Radovi:

1. Kranjec, E. (2016). Recepcija bajki djece predškolske dobi. (Interdisciplinarni diplomski rad). Filozofski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
2. Matasić, D. (2018). Likovni projekt u radu s djecom predškolske dobi. (Završni rad). Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, Sveučilište u Rijeci.

Predavanje:

1. Hranjec, S. (2018). Svjetska dječja književnost. (Predavanje). Učiteljski fakultet, Čakovec, Sveučilište u Zagrebu.

PRILOZI

Slika 14. Čudnovata vrata za ulaz u „svijet bajke“

Fotografija iz osobne arhive

Slika 15., 16. i 17. U izradi radova glinom

Slika 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25. i 26. U izradi radova glinom

Slika 27. Lucija, 5 godina
(Pjetlić)

Slika 28. Dona, 6 godina
(Pjetlić)

Slika 29. Maša, 6 godina
(Mlinčić i Pjetlić)

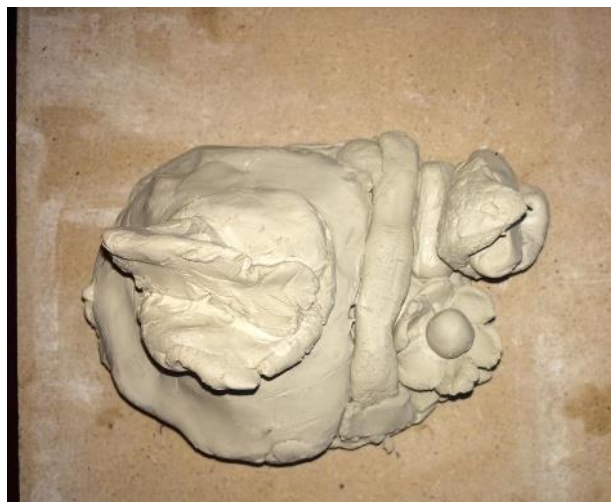
Slika 30. Fran, 5 godina
(„Fini gospodin“)

Slika 31. Matej, 6 godina
(Djedica)

Slika 32. Lea, 6 godina

Slika 33. Mateja, 6 godina

Slika 34. Stela, 6 godina

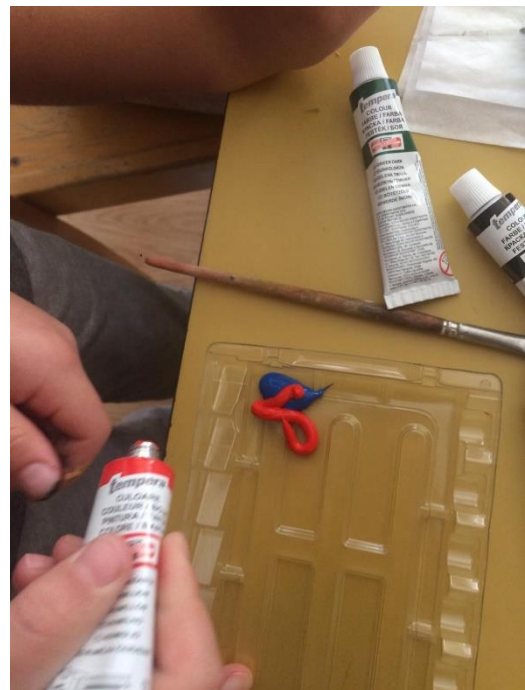
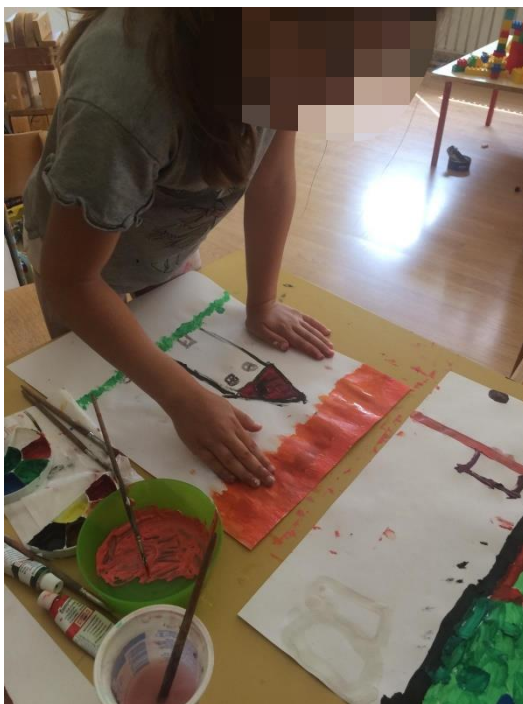
(Kolači)

Slika 35. Dora, 6 godina

Slika 36., 37., 38. i 39. U izradi radova temperama

Slika 40. i 41. Miješanje boja

Slika 42. Maša, 6 god.
(bakica i grašak)

Slika 43. Maša, 6 god.
(grašak raste kroz krov)

Slika 44. Lea, 6 god.
(grašak raste do neba)

Slika 45. Saša, 5 god.
(kućica bakice i djevice)

Slika 46. Petra, 6 god.
(djedica, Pjetlić i mlinčić)

Slika 47. Eva, 6 god.
(Pjetlić leti u grad)

Slika 48. Mateo, 6 god.
(kućica, bakica, djedica
i Pjetlić)

Slika 49. Bojan, 5 god.
(čarobni mlinčić)

Nakon provedene aktivnosti likovnog izražavanja temperama sakupljeni su dječji radovi od kojih je napravljena „slikovnica“. Tekst slikovnice čini ruska narodna priča „Pjetlić Zlatni Krestić i čudotvorni mlinčić“ na temelju koje su se djeca i likovno izražavala. U „slikovnicu“ je stavljen rad svakog djeteta koje je sudjelovalo u aktivnostima te koji povezani zajedno čine cjelinu.

Slika 50. i 51. Prikaz nekoliko stranica „slikovnice“

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mogega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Studentica:

Petra Vuković

3.godina Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

(vlastoručni potpis studenta)